

Türkiye'nin Koalisyon Tecrübesi: Modeller ve Siyasal Gerçeklikler

MEHMET ZAHİD SOBACI

- Koalisyon modelleri ve dinamikleri nelerdir?
- Türkiye'de genel seçimler sonrası oluşturulan koalisyonlar hangi modele uygundur?
- Koalisyon modelleri ve dinamikleri, 7 Haziran seçimi sonrası oluşan parlamento aritmetiğinde neye işaret ediyor?
- 7 Haziran seçimi sonrası muhtemel koalisyonların pratikte uygulanma ihtimali nedir?

GİRİŞ

Yumuşak kuvvetler ayrılığının yansıması olan parlamenter sistemlerde, hükümetin kazanacağı biçim (tek başına hükümet, koalisyon hükümeti ve azınlık hükümeti) ile genel seçimler sonrasında oluşan parlamentonun kompozisyonu arasında yakın bir ilişki vardır. Çünkü parlamenter sistemin bir gereği olarak, hükümet parlamentonun içinden çıkmakta ve yaşamını sürdürmesi parlamentodan alacağı güvenoyuna dayanmaktadır. Parlamenter sistemlere sahip ülkelerde, yapılan genel seçimlerde bir siyasal partinin tek başına iktidar olmasını sağlayacak çoğunluğu elde etmesi her zaman mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla, parlamenter sistemin doğası gereği, ülkelerin koalisyon hükümetleri tarafından yönetilmesi sıkça karşılaşılan bir sonuçtur. Koalisyon olgusu, bir görüşe göre demokrasi ve uzlaşma kültürünün bir ülkede gelişmesi açısından fırsat olarak değerlendirilirken, başka bir görüş koalisyon hükümetlerini istikrarsızlığın ve siyasal ve ekonomik krizlerin habercisi olarak görmektedir. Bu farklı değerlendirmelere rağmen, koalisyon parlamenter sistemle yönetilen hemen her ülkede farklı bir formatta karşımıza çıkan meşru bir hükümet etme biçimidir.

Türkiye'de 7 Haziran genel seçimi sonucunda dört partili bir parlamento oluşmuştur. Parlamentoda hiçbir siyasal parti tek başına iktidar olmasını sağlayacak bir çoğunluğa erişememiştir. 7 Haziran genel seçimi neticesinde ortaya çıkan parlamento aritmetiği, Türkiye'de koalisyon hükümeti ve bu hükümeti oluşturma süreçlerinin bir kez daha ülke gündemine gelmesine yol açmıştır. Türkiye tanıdığı, ancak yaklaşık 13 yıl süren tek başına AK Parti iktidarı nedeniyle uzun süredir unuttuğu bu siyasal olguyu yeniden hatırlamıştır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 9 Temmuz'da Ahmet Davutoğlu'na hükümeti kurma görevini vermiştir. Bu bağlamda, TBMM'deki sandalye dağılımı doğrultusunda temel koalisyon modelleri ve dinamiklerinin Türkiye için ne tür bir koalisyon hükümeti öngördüğü ve bu koalisyon tahminlerinin pratikte gerçekleşme potansiyelinin ne olduğu yanıtlanması gereken önemli bir soru olarak karşımızda durmaktadır.

KOALİSYON MODELLERİ VE DİNAMİKLERİ

Temel koalisyon modelleri, parlamenter sistemlerde ne tür koalisyonların kurulabileceğini tahmin etmek

Mehmet Zahid SOBACI

Doç. Dr. M. Zahid Sobacı, Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü'nden 2001 yılında mezun oldu. Yüksek lisans (2005) ve doktora (2009) eğitimlerini yine Uludağ Üniversitesi'nde tamamladı. M. Zahid Sobacı'nın akademik ilgi alanları, kamu yönetiminde reform ve yeni eğilimler; kamu politikası; politika transferi; siyaset-bürokrasi ilişkisi ve e-devlettir. Odaklandığı konular üzerine ulusal ve uluslararası yayınlara sahip olan Sobacı, halen Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

amacıyla geliştirilmiştir. Koalisyon modelleri çerçevesinde, olası koalisyon tahminleri yapılırken, genel olarak parlamentoya girmiş siyasal partilerin sandalye sayıları, siyasi yelpazedeki pozisyonları ve iktidarlarını azamileştirme güdülerini temel dinamikler olarak dikkate alınmaktadır. Parlamento aritmetiği doğrultusunda hangi koalisyon olasılığının daha kuvvetli olduğunu öngörebilmek için geliştirilen koalisyon modellerine kısaca değinmek gerekir.¹

Asgari Çoğunluklu Koalisyonlar (Büyüklik İlkesi): William Riker tarafından büyüklik ilkesine dayalı olarak geliştirilen bu model, parlamentodan asgari çoğunluklu koalisyonların çıkacağı beklentisini ifade etmektedir. Bu modele göre, koalisyonu kuran siyasal partiler bir yandan parlamentoda çoğunluğu elde etmekte, diğer yandan iktidarlarını azamileştirmek istediklerinden (koalisyonlarda bunun göstergesi mümkün olduğunca fazla bakanlığa sahip olmaktır) çoğunluğa ulaşmak için gerekli olmayan hiçbir partiyi koalisyona dahil etmemektedirler. Bu bağlamda, bu koalisyonlar asgari niteliktedirler. Bu modelin zayıf tarafı, sadece belirli bir koalisyonun oluşmasını değil, hepsi kurulabilir nitelikte olan birbirinden çok farklı bir dizi koalisyonu tahmin etmesidir.

Asgari Büyüklükte Koalisyonlar: Bu koalisyon modeli, daha belirgin tahminlerde bulunabilmek amacıyla bir takım ölçütler ekleyerek, asgari çoğunluklu koalisyon modelini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu model de koalisyonu kuracak siyasal partilerin iktidarlarını azamileştirme gayreti içerisinde olacakları varsayımını kabul etmektedir. Bu bağlamda, partilerin mümkün olan en dar parlamento çoğunluğuna dayanan koalisyonu kurmayı tercih edeceklerini öngörmektedir.

Asgari Sayıda Partiden Oluşan Koalisyonlar (Pazarlık Önermesi): Bu model, asgari çoğunluklu koalisyonlar arasında mümkün olan en az sayıda partiyi kapsayan koalisyon hükümetinin kurulacağını tahmin etmektedir. Çünkü pazarlık önermesi modeli daha az sayıdaki parti arasında gerçekleştirilecek koalisyon

görüşme ve pazarlıklarının daha kolay sonuçlandırılabilceğini varsaymaktadır.

Asgari Uzaklıkli Koalisyonlar: Yukarıda belirtilen modellerden farklı olarak, bu model koalisyon formülasyonlarına ilişkin tahminlerinde, siyasal partilerin büyüklükleri ve sayılarını değil, parti programlarını ve politika tercihlerini dikkate almaktadır. Asgari uzaklıkli koalisyonlar modeli, benzer politika tercihlerine sahip siyasal partilerin koalisyon kurma ve koalisyonu yaşatma süreçlerini daha kolay yürütecekleri varsayımına dayanmaktadır.

Asgari Çoğunluklu Bağlantılı Koalisyonlar: Bu koalisyon modeli, hem bağlantılı (politik yelpazede birbirine bitişik partilerden oluşan) hem de gereksiz partilere yer vermeyen koalisyonların kurulacağını öngörmektedir. Temel varsayımı, partilerin en yakın komşuları ile koalisyon kuracağı ve diğer komşu partilerin yeterli çoğunluk sağlanıncaya kadar bu partilere ekleneceğidir.

Acaba, Türkiye’de genel seçimlerin hemen akabinde kurulan koalisyonlar bu modellerin hangisine uygundur? Koalisyon modellerine göre, 7 Haziran genel seçimi sonrasında oluşan tabloda hangi koalisyon hükümetinin oluşturulması daha kuvvetle muhtemeldir?

TÜRKİYE’DE KOALİSYON HÜKÜMETLERİ

Koalisyon Türkiye için yeni bir siyasal olgu değildir. Türkiye hatırı sayılır bir koalisyon hükümetleri tecrübesine sahiptir. Türkiye’de bugüne kadar kurulan 62 hükümetten 15’i koalisyon hükümetidir.² Tablo 1, Türkiye’de kurulan koalisyon hükümetlerini ayrıntılı bir şekilde göstermektedir.

Tablo 1 yakından incelendiğinde, Türkiye’de kurulan koalisyon hükümetlerinin ömrünün çok uzun olmadığı çok açık bir şekilde görülmektedir. Koalisyon hükümetlerinin en uzununu (V. Ecevit Hükümeti) yaklaşık olarak 3,5 yıl görev yapmıştır. Kurulan koalisyon hükümetlerinin neredeyse yarısı (7 tanesi) 1 yıldan daha kısa ömürlü olmuştur. Ayrıca, Türkiye’de bugüne kadar oluşturulan koalisyonlar en fazla dört

¹ Arend Lijphart, *Çağdaş Demokrasiler: Yirmibir Ülkede Çoğunlukçu ve Oydaşmacı Yönetim Örüntüleri*, Çev: Ergun Özbudun ve Ersin Onulduran, (Yetkin Yayınları, Ankara) s. 45-48.

² Türkiye’de kurulan “Azınlık Hükümetleri” ve “Geçici Hükümetler” dahil edilmemiştir.

TABLO 1. TÜRKİYE'DE KURULAN KOALİSYON HÜKÜMETLERİ

Hükümet Sırası	Hükümetin Adı	Koalisonun Ömrü	Koalisonu Kuran Partiler	Koalisyona Dair Özel Açıklamalar
26	VIII. İnönü Hükümeti	(20.11.1961 - 25.06.1962) (Yaklaşık 7 ay)	CHP ve AP	
27	IX. İnönü Hükümeti	(25.06.1962 - 25.12.1963) (1 yıl 6 ay)	CHP, YTP, CKMP ve Bağımsızlar	
28	X. İnönü Hükümeti	(25.12.1963 - 20.02.1965) (Yaklaşık 1 yıl 2 ay)	CHP ve Bağımsızlar	
29	Ürgüplü Hükümeti	(20.02.1965 - 27.10.1965) (Yaklaşık 8 ay)	AP, YTP, CKMP ve MP	
37	I. Ecevit Hükümeti	(26.01.1974 - 17.11.1974) (Yaklaşık 10 ay)	CHP ve MSP	
39	IV. Demirel Hükümeti	(31.03.1975 - 21.06.1977) (Yaklaşık 2 yıl 3 ay)	AP, MSP, MHP ve CGP	
41	V. Demirel Hükümeti	(21.07.1977 - 05.01.1978) (Yaklaşık 5 buçuk ay)	AP, MSP ve MHP	
42	III. Ecevit Hükümeti	(05.01.1978 - 12.11.1979) (Yaklaşık 1 yıl 10 ay)	CHP, CGP, DP ve Bağımsızlar	
49	VII. Demirel Hükümeti	(21.11.1991 - 25.06.1993) (Yaklaşık 1 yıl 7 ay)	DYP ve SHP	
50	I. Çiller Hükümeti	(25.06.1993 - 05.10.1995) (Yaklaşık 2 yıl 3 ay)	DYP ve SHP	
52	III. Çiller Hükümeti	(30.10.1995 - 06.03.1996) (Yaklaşık 4 ay)	DYP ve CHP	
53	II. Yılmaz Hükümeti (ANAYOL)	(06.03.1996 - 28.06.1996) (Yaklaşık 3 buçuk ay)	ANAP ve DYP	Bir azınlık koalisyonudur. Koalisyonda yer almayan DSP tarafından desteklenmiştir. Aslında, güvenoylamasında Anayasa'nın öngördüğü çoğunluğu sağlayamamış olmasına rağmen kurulan, Türkiye'nin en ilginç koalisyon hükümetlerinden biridir.
54	Erbakan Hükümeti	(28.06.1996 - 30.06.1997) (Yaklaşık 1 yıl)	RP ve DYP	
55	III. Yılmaz Hükümeti	(30.06.1997 - 11.01.1999) (Yaklaşık 6 buçuk ay)	ANAP, DSP ve DTP	Bir azınlık koalisyonudur. Koalisyonda yer almayan CHP tarafından desteklenmiştir. Bu koalisyon hükümeti aslında 25.11.1998 tarihinde güvensizlik oyu ile düşürülmüştür.
57	V. Ecevit Hükümeti	(28.05.1999 - 03.11.2002) (Yaklaşık 3 yıl 6 ay)	DSP, MHP ve ANAP	

Kaynak: www.tbmm.gov.tr adresindeki bilgilerden derlenmiştir.

partiyi kapsamıştır. Bunun yanı sıra, genel itibarıyla değerlendirildiğinde, “Asgari Uzaklıklı Koalisyonlar” ve “Asgari Çoğunluklu Bağlantılı Koalisyonlar” modellerinin varsayımlarının tersine, Türkiye’de siyasi yelpazenin farklı uçlarında yer alan siyasi partilerin koalisyon hükümetleri çatısı altında sıkça bir araya geldikleri görülmektedir.

Türkiye’de kurulan 15 koalisyon hükümetinin 5’i genel seçimlerin hemen ardından kurulan koalisyon hü-

kümetleridir.³ Tablo 2, gerçekleştirilen genel seçimleri ve ardından kurulan koalisyon hükümetlerini özetlemekte-

3 Genel seçimlerin hemen sonrasında oluşturulan koalisyonları özellikle değerlendirmemizin iki temel nedeni vardır. Birincisi, bugün itibarıyla da Türkiye’de hemen genel seçimden sonra bir koalisyon hükümetinin kurulmasının beklenmesidir. İkincisi, pratikten kaynaklanan bir zorluktur. Koalisyon modelleri açısından milletvekili sayıları çok önemli bir dinamiktir. Genel seçimlerin hemen sonrasında partilerin milletvekili sayılarını doğru bir şekilde tespit etmek mümkün iken, geçmişte ara dönemlerde oluşturulan koalisyonlar sürecinde milletvekillerinin parti değiştirmeleri veya vefat etmeleri gibi nedenlerle partilerin milletvekili sayılarını öngörebilmek oldukça güçleşmektedir.

dir. Tablo 2 yakından incelendiğinde, koalisyonlar açısından dikkat çeken hususlar şu şekilde ifade edilebilir:

- Türkiye’de genel seçimlerin hemen sonrasında kurulan koalisyonlarda genel olarak CHP-AP, CHP-MSP, DYP-SHP ve DSP-MHP gibi parti tercihleri uyummayan ve siyasi yelpazede birbirine nispeten uzak duran siyasi partiler bir araya gelmişlerdir.
- Genel seçimlerin hemen sonrasında büyük ölçüde iki partili koalisyonlar oluşturulmuştur. Bunun tek istisnası, DSP-MHP-ANAP koalisyonudur.
- Genel seçimlerin hemen ardından koalisyon kurmak için sürdürülen süreçler neticesinde, genel olarak genel seçimden birinci olarak çıkan siyasal parti diğer partiler ile koalisyon kurmayı başarmıştır. Bunun tek istisnası, 1995 genel seçiminden birinci parti çıkmış olmasına rağmen, RP’nin seçimin hemen ardından koalisyon hükümetini kuramamasıdır. 1995 genel seçiminden sonra, II. Yılmaz Hükümeti (ANAYOL) parlamentoda koalisyon hükümeti kurmak için aranan yeterli çoğunluğa sahip olmamasına rağmen kurulmuştur. Söz konusu istisnanın temel sebebi, demokratik yarışa girerek 6 milyonun üzerinde oy almış ve seçimden birinci olarak çıkmış bir siyasal partinin, o dönemde statükocu vesayetçi zihniyet tarafından rejim için bir tehdit olarak algılanmasıdır. Bu istisna, vesayetçi zihniyetin RP’yi iktidar yapmamaya yönelik özel gayretleri neticesinde ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de genel seçimler sonrasında oluşan koalisyon hükümetlerinin hangi koalisyon modelinin öngörülleri ile uyumlu olduğu ele alındığında, öncelikle ifade etmek gerekir ki, doğal olarak, Türkiye’deki her genel seçim kendine özel koşullar bağlamında gerçekleştirilmektedir. Her seçim dönemini karakterize eden temel dinamikler (seçim kampanyasındaki ana politik meseleler, siyasal partilerin karşılıklı söy-

lemleri, seçmenin demografik durumu vb.) farklılaşmaktadır. Dolayısıyla, seçim süreci sonrasında ortaya çıkması beklenen koalisyonlar üzerinde o seçime ait bağlamsal koşullar belirleyici olmaktadır. Bununla birlikte, her seçim dönemine ait koşullar verili olarak kabul edildiğinde, Türkiye’de genel seçimler sonrasında kurulan koalisyon hükümetlerine dayalı olarak (başka bir deyişle, sonuç üzerinden hareket ederek); 1961 seçiminden sonra kurulan CHP-AP koalisyonunun “Asgari Çoğunluklu Koalisyonlar Modeli”nin, 1973 seçiminden sonra kurulan CHP-MSP koalisyonunun “Asgari Sayıda Partiden Oluşan Koalisyonlar Modeli”nin, 1991 seçiminden sonra kurulan DYP-SHP koalisyonunun “Asgari Sayıda Partiden Oluşan Koalisyonlar Modeli”nin, 1995 seçiminden sonra oluşturulan ANAP-DYP koalisyonunun (kendine has koşulları altında) “Asgari Büyüklükte Koalisyonlar Modeli”nin ve son olarak 1999 seçiminden sonra kurulan DSP-MHP-ANAP koalisyonunun “Asgari Çoğunluklu Koalisyonlar Modeli”nin öngörülleri ile daha uyumlu olduğu belirtilebilir. Dolayısıyla, Türkiye’de özellikle genel seçimlerin hemen ardından kurulan koalisyonlar dikkate alındığında, Türkiye’nin koalisyonlar pratiğinin Asgari Uzaklıklı Koalisyonlar ve Asgari Çoğunluklu Bağlantılı Koalisyonlar modellerinin öngörülleri teyit etmediği görülmektedir.

Türkiye’nin bugüne kadarki koalisyon tecrübesi genel olarak değerlendirildiğinde, koalisyonların demokrasi ve uzlaşma kültürünü geliştireceği yönündeki görüşün tersine, Türkiye’de koalisyonların siyaset müessesesinin kendisi, onun kurumları ve toplum üzerinde yıpratıcı ve yıkıcı sonuçlar ürettiği görülmektedir. Türkiye’de bugüne kadarki koalisyon tecrübesinin yarattığı ilk sonuç siyaset müessesesinin itibar kaybına uğra(tıl)masıdır. Daha koalisyon kurma süreçlerinde başlayan ve icraat döneminde de devam eden partiler arası gerginlik ve çatışmalar, siyaset müessesesi ve temel aktörlerinin halkın gözünde yıpranmasına yol açmaktadır. Koalisyon partileri arasında yaşanan bu çatışma ortamında yeterli performans gösterilemeyip, vaatler tutulmadığında siyaset müessesesi sorunlaştırılmaya başlanmaktadır. Bu itibar ve prestij kay-

TABLO 2. TÜRKİYE'DE GENEL SEÇİMLER SONRASINDA KURULAN KOALİSYONLAR

Genel Seçim Tarihi	Seçim Sonuçlarına Göre Partilerin, Aldığı Oy Sayısı, Yüzdesi ve Sandalye Dağılımı	Koalisyon Hükümeti ve Görev Süresi	Güvenoylaması Detayları	Açıklayıcı Model
15.10.1961	CHP: 3.724.752 (% 36,7) (173 MV) AP: 3.527.435 (% 34,8) (158 MV) CKMP: 1.415.390 (% 14) (54 MV) YTP: 1.391.934 (% 13,7) (65 MV)	CHP-AP (20.11.1961-25.06.1962)	Güvenoylaması: 02.12.1961 Üye sayısı: 450 Oy verenler: 351 Güvenoyu verenler: 269 Güvensizlik oyu verenler: 4 Çekimserler: 78 Oya katılmayanlar: 98 Açık Milletvekilliği: 1	Asgari Çoğunluklu Koalisyonlar Modeli
14.10.1973	CHP: 3.570.583 (% 33,3) (185 MV) AP: 3.197.897 (% 29,8) (149 MV) DEMOKRATİK PARTİ: 1.275.502 (% 11,9) (45 MV) MSP: 1.265.771 (% 11,8) (48 MV) CGP: 564.343 (% 5,3) (13 MV) MHP: 362.208 (% 3,4) (3 MV) BĞMZ: 303.218 (% 2,8) (6 MV) TBP: 303.218 (% 2,8) (6 MV)	CHP-MSP (26.01.1974-17.11.1974)	Güvenoylaması: 07.02.1974 Üye Sayısı: 450 Oy Verenler: 373 Kabul edenler: 235 Reddedenler: 136 Çekimserler: 2	Asgari Sayıda Partiden Oluşan Koalisyonlar Modeli
20.10.1991	DYP: 6.600.726 (% 27) (178 MV) ANAP: 5.862.623 (% 24) (115 MV) SHP: 5.066.571 (% 20,8) (88 MV) RP: 4.121.355 (% 16,9) (62 MV) DSP: 2.624.301 (% 10,8) (7 MV)	DYP-SHP (21.11.1991-25.06.1993)	Güvenoylaması: 30.11.1991 Üye sayısı: 450 Oy verenler: 444 Kabul Edenler: 280 Reddedenler: 164 Çekimserler: - Geçersiz Oylar: - Oya Katılmayanlar: 6 Açık Üyelikler: -	Asgari Sayıda Partiden Oluşan Koalisyonlar Modeli
24.12.1995	RP: 6.012.450 (% 21,4) (158 MV) ANAP: 5.527.288 (% 19,6) (132 MV) DYP: 5.396.009 (% 19,2) (135 MV) DSP: 4.118.025 (% 14,6) (76 MV) CHP: 3.011.076 (% 10,7) (49 MV)	ANAP-DYP (06.03.1996-28.06.1996)	Güvenoylaması: 12.03.1996 Üye Sayısı: 550 Kullanılan Oy: 544 Kabul Edenler: 257 Reddedenler: 207 Çekimserler: 80 Geçersiz Oylar: - Oya Katılmayanlar: 6 Açık Üyelikler: -	Asgari Büyüklükte Koalisyonlar Modeli
18.04.1999	DSP: 6.919.670 (% 22,2) (136 MV) MHP: 5.606.583 (% 18) (129 MV) FP: 4.805.381 (% 15,4) (111 MV) ANAP: 4.122.929 (% 13,2) (86 MV) DYP: 3.745.417 (% 12) (85 MV)	DSP-MHP-ANAP (28.05.1999-03.11.2002)	Üye Sayısı: 550 Kullanılan Oy: 536 Kabul edenler: 354 Reddedenler: 182 Çekimserler: - Mükerrer Oylar: - Geçersiz Oylar: - Oya Katılmayanlar: 14 Açık Üyelikler: -	Asgari Çoğunluklu Koalisyonlar Modeli

Kaynak: www.ysk.gov.tr ve TBMM tarafından üç cilt olarak hazırlanan "Koalisyon Hükümetleri, Koalisyon Protokolleri, Hükümet Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri" adlı çalışmadaki bilgilerden derlenmiştir.

bında, Türkiye'de koalisyonlar döneminde yaşanan milletvekili transferlerinin etkisi de oldukça büyüktür.

İkinci olarak, koalisyon partileri arasındaki bir uzlaşıya dayalı olarak, Türkiye'nin hayati nitelikteki ekonomik ve toplumsal sorunlarına ilişkin gerekli tedbirler alınmadığında, sorunlar krize dönüşmekte ve halk nezdinde siyasete karşı bir hayal kırıklığı ve güvensizlik oluşmaktadır. Siyasete yönelik bu güvensizliğin en somut yansımalarından biri, Türkiye'de 2002 seçiminde

görüldüğü gibi, koalisyon partilerinin parlamentoya girememeleri ve tasfiye olmalarıdır. Siyasete güvensizliğin yanı sıra, Türkiye'de özellikle 1990'lı yıllardan itibaren kurulan koalisyon hükümetlerinin yarattığı ekonomik ve toplumsal krizler, kaçınılmaz olarak topluma çok ağır bir faturanın çıkmasına da yol açmıştır.

Üçüncüsü, Türkiye'de koalisyonlu dönemler vesayetçi zihniyetin güçlenmesine yol açmıştır. Siyasetin boşluk kabul etmediği noktada, güçlü bir sivil

politik iradenin olmadığı ortamda, politik kültürü oluşturan motiflerin bir yansıması olarak, askeri ve bürokratik vesayet, halkın iradesinin ve tercihlerinin yerini almaktadır. Dolayısıyla, Türkiye’de koalisyon hükümetleri demokrasiye değil, anti-demokratik uygulamalara su taşımıştır.

7 HAZİRAN SONRASI KOALİSYON İHTİMALLERİ

7 Haziran genel seçimi neticesinde TBMM’de AK Parti 258, CHP 132, MHP 80 ve HDP 80 milletvekili ile temsil edilme imkanı elde etmiştir. Meclisteki bu tablo, AK Parti’nin tek başına iktidar döneminin sonlandığına ve ülkenin bundan sonra bir koalisyon hükümeti ile yönetileceğine işaret etmektedir. 7 Haziran seçimi sonrasında oluşan bu parlamento aritmetiğinin hangi koalisyon hükümetini doğura(maya)cağı modeller ve siyasal gerçeklikler açısından analiz edilebilir.

Koalisyon Modellerinin Varsayımları Açısından

Koalisyon modelleri açısından çok farklı koalisyonların ortaya çıkması mümkündür. Ancak, siyasi partilerin ideolojik duruşları ve ülkenin siyasal gerçeklikleri bu koalisyonların uygulanma ihtimallerini farklılaştırmaktadır. TBMM’deki bu sandalye dağılımı çerçevesinde, Asgari Çoğunluklu Koalisyonlar Modeli, olası koalisyonlar setini ortaya koyduğundan AK Parti-CHP, AK Parti-MHP, AK Parti-HDP ve CHP-MHP-HDP koalisyonlarının kurulabileceğini öngörmektedir. Asgari Büyüklükteki Koalisyonlar Modeli bağlamında, TBMM’deki en dar parlamento çoğunluğunu sağlayan koalisyon olarak CHP-MHP-HDP koalisyonunun ortaya çıkması gerekir. Partiler açısından daha detaylı bir şekilde incelendiğinde ise, bu model açısından AK Parti’nin MHP veya HDP ile koalisyon kurmasının, CHP ile koalisyon kurmasına nazaran daha fazla ihtimal dahilinde olması gerekir.

Asgari Sayıda Partiden Oluşan Koalisyonlar Modeli, asgari çoğunluklu koalisyonlar arasında mümkün olan en az sayıda partiyi kapsayan koalisyon hükümetinin kurulacağını tahmin ettiği için, bu modele göre, AK Parti-CHP; AK Parti-MHP ve AK Parti-HDP koalisyonlarının kurulması, CHP-MHP-HDP koalis-

yonunun kurulmasına göre daha muhtemeldir. Asgari Uzaklıklılı Koalisyonlar Modeline göre, bu parlamentodan çıkabilecek koalisyon AK Parti-MHP koalisyonudur. Yine, Asgari Çoğunluklu Bağlantılı Koalisyon Modelinin varsayımları doğrultusunda, kurulacak koalisyon AK Parti-MHP işbirliğini gerektirmektedir.

Bu bağlamda, 7 Haziran seçiminden sonra oluşan parlamento aritmetiği bağlamında, koalisyon modelleri daha çok AK Parti-MHP koalisyonuna işaret etmektedir. Ancak, Başbakan Ahmet Davutoğlu’nun 13 Temmuz 2015 tarihinde başlattığı partiler arası koalisyon görüşmelerinden anlaşılmaktadır ki, AK Parti’nin MHP veya HDP ile bir koalisyon oluşturmaları gittikçe zorlaşmaktadır. Dolayısıyla, MHP ve HDP’nin ideolojik duruşları ve koalisyon görüşmelerinde takındıkları tavır, modeller açısından uygulanabilir görünen koalisyon seçeneklerini zaten ihtimal dışı bırakmıştır. Bu nedenle, koalisyon ihtimallerinin bir de Türkiye’deki siyasal gerçeklikler açısından yapılması gerekmektedir.

Siyasal Gerçeklikler Açısından

7 Haziran seçiminden sonra resmi koalisyon süreçleri henüz başlamamış olmasına rağmen, CHP, MHP ve HDP’nin “kırmızı çizgilerini” çok önceden ortaya koymaları, bir bütün halinde AK Parti karşıtı bir blok olarak nitelendirilmelerine yol açan ortak bir tavır sergilemeleri ve seçim gecesinden itibaren koalisyonla ilişkin mesafeli bir tutum belirlemeleri, modeller açısından uygulanabilir görülen birtakım koalisyon formüllerinin koalisyon pratiğinde devre dışı kalmasına yol açmış görünmektedir.

Seçimden sonraki ilk günlerde AK Parti karşıtı blok söylemi bağlamında safları sıklaştırılan ve çeşitli kesimlerce çok yoğun şekilde desteklenen CHP-MHP-HDP koalisyonu, MHP’nin HDP’nin yer aldığı hiçbir oluşum ve siyasal eylemde yer almama yönündeki kendi içinde tutarlı ama katı tavrı ve daha seçim gecesinden itibaren bir koalisyonla dahil olma konusundaki isteksizliği nedeniyle, uygulanabilir olmaktan çıkan ilk koalisyon seçeneği olmuştur. CHP-MHP-HDP formülünün yaşama geçirilemeyeceği TBMM Başkanlık seçimiyle birlikte kesinleşmiştir. Meclis Başkanı seçi-

mi üzerinden CHP ve MHP arasında yaşanan ve hala devam eden gerginlik, bir yandan CHP-MHP-HDP koalisyonunun bir daha gündeme gelmeyeceğine, diğer yandan AK Parti karşıtı bloğun siyaseten ne kadar yapay olduğuna ve parçalandığına işaret etmektedir.

Seçim gecesinden itibaren HDP’nin AK Parti’nin içinde olduğu bir formüle içeriden veya dışarıdan herhangi bir destek vermeyeceğini peşinen açıklaması ve MHP ile birlikte ana muhalefet partisi görevini üstlenme konusundaki “hevesli” tavır, HDP’yi koalisyon hesaplarının dışına ittiği gibi, AKP-HDP koalisyonunu da gündemden düşürmüştür.

Bu çerçevede, ön plana çıkan koalisyon alternatifleri AK Parti-CHP veya AK Parti-MHP uzlaşısına bağlı koalisyon oluşumlarıdır. Esasında, kamuoyu araştırma şirketlerinin seçim sonrasında koalisyon ihtimallerine ilişkin yaptığı araştırmalar, özellikle AK Parti-MHP koalisyonunun seçmen nezdinde en satın alınır koalisyon olduğunu göstermektedir.⁴ Bu koalisyonun, her iki partinin tabanında da bir karşılığı olduğu anlaşılmakta, hatta AK Parti’nin yetkili temsilcileri bu durumu açıkça dile getirmektedir.⁵ Yine, yapılan araştırmalar CHP tabanının AK Parti ile koalisyondan yana bir tavır sergilediğini ortaya koymaktadır.⁶

Bununla birlikte, bu koalisyon olasılıklarının gerçeğe dönüşebilmesi için her bir koalisyon seçeneğinin kendi içinde aşması gereken çok büyük zorluklar vardır. Aslında, “kırmızı çizgiler” siyaseti bu zorlukları özetleyen ve koalisyon pazarlık süreçlerinin merkezine yerleşen unsur olmuştur. Seçimden birinci parti olarak çıkmış, seçmenin yüzde 41’inin desteğini almış ve

koalisyon süreçlerinin başat siyasi öznesi olacak AK Parti’nin koalisyon şartlarına, önceliklerine ve tercihlerine bakmaksızın, CHP ve MHP’nin kendi koşullarını ısrarlı bir şekilde sıralaması, koalisyonun doğasında barındırdığı işbirliği ve uzlaşma anlayışını ortadan kaldırarak, olası koalisyonların gerçekleşme ihtimalini oldukça zorlaştırmaktadır.

MHP, koalisyon süreçlerinde “Cumhurbaşkanı’nın yasal sınırlarına çekilmesi”, “Çözüm Sürecinin sonlandırılması” ve “yolsuzlukların üzerine gidilmesi” olmak üzere üç temel koşulu AK Parti’nin karşısına çıkarmaktadır. Bu koşulların özellikle ilk ikisi, AK Parti’nin seçilmiş Cumhurbaşkanı’nın pozisyonunu tartışmaya açtırmama konusundaki tutumu ve Çözüm Sürecini Yeni Türkiye fikrinin merkezinde yer alan temel hamlelerden biri olarak görmesi ile keskin şekilde çelişmektedir. Olası bir AK Parti-MHP koalisyonu özellikle Çözüm Sürecine bakış açısındaki farklılıkta düğümlenmektedir. MHP Çözüm Sürecini vatana ihanet projesi olarak nitelendirirken, AK Parti Türkiye’nin bütünleşmesi ve toplumsal barış ve huzur hamlesi olarak görmektedir. Ayrıca, MHP’nin her türlü koalisyon seçeneğinden kendisini dışarda tutan açıklamalar yapması, tüm seçeneklerin tüketilerek koalisyon pazarlığına daha güçlü oturması düşüncesinin de bir ifadesi olabilir. Bunların yanı sıra, olası bir AK Parti-MHP koalisyonuna AK Parti cephesinden bakıldığında, MHP ile bir koalisyon AK Parti’nin Kürt seçmen oylarını bütünüyle kaybetme riskini beraberinde getirmektedir. Bu koşullar bir bütün olarak, Asgari Uzaklıkları Koalisyonlar Modeli ve Asgari Çoğunluklu Bağlantılı Koalisyonlar Modelinin öngörülerinin tersine, AK Parti-MHP koalisyonunu zorlaştırmaktadır. Nitekim, AK Parti ve MHP arasında gerçekleştirilen koalisyon görüşmelerinin ilk turunun sonunda, Başbakan Ahmet Davutoğlu tarafından yapılan açıklamalar, MHP’nin belki de yukarıda belirtilen saiklerle koalisyon dışında yer almak istediğini, dolayısıyla AK Parti-MHP koalisyonu seçeneğinin hala zor olduğunu ortaya koymaktadır.

Uzun zamandan beri iktidar olamamış CHP’nin, AK Parti ile koalisyon konusunda MHP’ye kıyas-

4 “Seçmen Ne İstiyor? Erken Seçim Mi, Koalisyon Mu?”, A Haber, <http://www.ahaber.com.tr/gundem/2015/06/30/secmen-ne-diyor-erken-secim-mi-koalisyon-mu> (Erişim Tarihi: 09.07.2015); “Seçmen AK Parti-MHP Koalisyonu İstiyor”, *Star*, <http://haber.star.com.tr/guncel/secmen-ak-parti-mhp-koalisyonu-istiyor/haber-1036383> (Erişim Tarihi: 09.07.2015); “CHP’li Seçmenin Yüzde 57’si AK Parti İle Koalisyon İstiyor”, <http://www.haberler.com/chpli-secmen-ak-parti-dedi-7424460-haberi/> (Erişim Tarihi: 09.07.2015).

5 “Beşir Atalay: Tabanımız AK Parti-MHP Koalisyonu İstiyor”, *Hürriyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/29414047.asp> (Erişim Tarihi: 09.07.2015).

6 “CHP’li Seçmenin Yüzde 57’si AK Parti İle Koalisyon İstiyor”, <http://www.haberler.com/chpli-secmen-ak-parti-dedi-7424460-haberi/> (Erişim Tarihi: 09.07.2015).

la daha yumuşak bir tavır sergilediği söylenebilir. Türkiye'deki iş çevreleri ve uluslararası kamuoyu da AK Parti-CHP koalisyonundan yana bir tavır takınmaktadır. Ancak, bu AK Parti-CHP koalisyonunun kolayca kurulabileceği anlamına gelmemektedir. AK Parti ve CHP, her biri koalisyon süreçlerinde pazarlık meselesi olacak birçok hayati meselede (Cumhurbaşkanı'nın pozisyonu, paralel yapı ile mücadele, Suriye ve Mısır politikası gibi) ters düşmektedir. İdeolojik olarak siyasi yelpazenin çok farklı yerlerinde yer alan bu partilerin olası işbirliklerini kendi tabanlarına anlatmaları veya bu işbirliği nedeniyle tabanlarında oluşabilecek rahatsızlıkları ve krizleri yönetebilmeleri, her iki parti açısından da önemli bir sınavdır. Her ne kadar Türkiye'nin koalisyon pratiği özellikle genel seçimlerden sonra oluşan koalisyonlarda iki zıt kutbun bir araya geldiğine işaret etse de, AK Parti-CHP koalisyonunu kurmak, sürdürülebilir ve uzun ömürlü kılmak ve hayati kararlara imza atmasını sağlamak oldukça zordur. Ayrıca, başarısız koalisyon performanslarının bir sonraki seçimde özellikle büyük partinin veya uzun zamandan beri iktidarda olan partinin oyunlarında bir erimeye yol açtığı bu koalisyon hesaplarında dikkate alınacaktır. Bu durum, Türkiye'de kısa veya orta vadede erken seçime işaret etmektedir.

SONUÇ

Koalisyon modelleri, bir koalisyon hükümeti kurma zorunluluğunun gündeme gelmesi durumunda, parlamento aritmetiği çerçevesinde hangi koalisyonun çıkarılabileceğini tahmin etmeye çalışmaktadır. Türkiye'de

özellikle genel seçimlerin hemen akabinde kurulan koalisyonlarda zıt kutupların birleşmesi olarak siyasi yelpazede birbirine yakın olmayan siyasi partilerin işbirliğine girdiği görülmektedir. Bu bağlamda, koalisyonlar açısından Asgari Uzaklıkları Koalisyonlar Modeli ve Asgari Çoğunluklu Bağlantılı Koalisyonlar Modelinin öngörülleri Türkiye'de çok fazla geçerlilik kazanmamıştır. Ayrıca, Türkiye'de koalisyonların ömrü oldukça kısa olmuştur.

Bugünkü parlamento aritmetiği açısından koalisyon modelleri daha çok AK Parti-MHP koalisyonuna işaret etmektedir. Ancak, başlayan koalisyon görüşmeleri neticesinde, daha ilk turdan AK Parti-MHP koalisyon seçeneği ihtimalinin gittikçe azaldığı görülmektedir. Kutuplaşmanın ve partilerin temel politik meseleler üzerine fikir ayrılığının çok derin olduğu halihazırdaki siyasi atmosferde, koalisyon olasılıklarının yaşama geçirilebilmesi veya vücut bulacak bir koalisyonun uzun ömürlü olması çok mümkün görünmemektedir. Bu nedenle, Türkiye için ufukta erken seçim belirmektedir.

Bu durumda, 7 Haziran genel seçiminin ve bundan sonra yaşanacak koalisyon süreçlerinin ülkeye faydası, vatandaşların politik öğrenme süreçlerine katkı sağlayabilmesidir. Özellikle son iki seçimde ilk kez oy kullanan seçmen kitlesi ilk defa partiler arası koalisyon süreçlerine şahitlik edecek ve bu süreçlerde partiler arasında yaşanacak olası gel-gitlere, tartışmalara, gerginliklere ve pazarlıklara tanık olacaklardır. Bu gerginlik ve pazarlıkların ekonomik ve toplumsal yaşam üzerindeki potansiyel olumsuz etkisini gözlemleyeceklerdir.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | Ankara
Nenehatun Caddesi No: 66 GOP Çankaya
06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312.551 21 00 | Faks: +90 312.551 21 90

SETA | İstanbul
Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı
No: 41-43 Eyüp İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 315 11 00 | Faks: +90 212 315 11 11

SETA | Washington D.C.
1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite
1106 Washington, D.C., 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

SETA | Kahire
21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen
Flat No 19 Kahire MISIR
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985